

General-major

MILENKO RADOVANOV

Neke specifičnosti oružane borbe u Sremu u narodnooslobodilačkom ratu

Narodnooslobodilačka borba u Vojvodini odvijala se na osnovama i u okvirima jedinstvenog idejno-političkog i revolucionarno-strategijskog koncepta narodnooslobodilačkog rata i revolucije jugoslovenskih naroda i narodnosti. Rukovođena iz jednog centra, od Tita i CK KPJ, ona je prolazila kroz sve faze razvoja karakteristične za celokupnu oružanu borbu u Jugoslaviji i nosila sva obeležja zajedničke opštepoličke, vojne i druge organizovanosti.

Međutim, geopolitičke specifičnosti u Vojvodini zahtevale su od partijskog i vojnog rukovodstva da u tim uslovima adekvatno primene Titov koncept organizacije i rukovođenja narodnooslobodilačkim ratom, osnovne doktrinarne stavove narodnooslobodilačkog rata i specifičnu ratnu veštinu. U tom pogledu naročito je karakterističan narodnooslobodilački pokret u Sremu, pa prema tome i posebno zanimljiv sa stanovišta ratnih iskustava. Zbog toga će ovo razmatranje biti ograničeno samo na oružanu borbu u Sremu, budući da je to bila osobena pojava u partizanskom načinu ratovanja uopšte. Naime, sve do našeg narodnooslobodilačkog rata i revolucije verovalo se da je partizanski rat moguće voditi samo u planinskim i brdskim područjima. Takva je bila i praksa u partizanskom ratovanju, na osnovu koje se formiralo takvo shvatanje u teoriji. Slučaj Srema je, međutim, negirao takva shvatanja i inaugurisao drukčiju praksu u partizanskom načinu ratovanja. Naravno, time se ne poriču povoljnosti partizanskih dejstava na teže prohodnom zemljištu, već se samo ističe činjenica da su partizanska dejstva uspešno vođena u Sremu, što govori da je i u ravničarskim predelima moguće uspešno izvoditi takva dejstva.

Oružana borba u Sremu organizovana je i vođena u duhu osnovnih strategijskih opredeljenja što ih je Tito dao na opštejugoslovenskom planu. Njegov koncept oružane borbe bio je dosledno primenjen i u Sremu, saglasno tamošnjim uslovima.

U tom smislu narodnoslobodilački pokret u Sremu bio je izraz uspešne primene Titovih opštih zamisli i ideja na specifične uslove tog područja. Tu se pokazalo da je u uslovima ravnice i usko ograničenog geografskog prostora, sa mnoštvom nacionalnih i socijalnih osobenosti, uz odgovarajuće pripreme stanovništva i teritorije, zasnovane na širokoj platformi narodnooslobodilačke borbe, adekvatnom organizacijom i taktikom oružanih snaga revolucije, uspešno otpočeti ustanak, voditi rat i revoluciju protiv nadmoćnijih okupatorskih i kvislinških snaga, tući ih i poraziti i na taj način dati svoj doprinos oslobodilačkoj borbi i revolucionarnom preobražaju u našoj zemlji.

Široka politička priprema naroda za borbu protiv okupatora i domaćih izdajnika, a za oružani ustanak — bila je jedan od najznačajnijih faktora uspeha. Rukovodstvo Komunističke partije i narodnooslobodilačkog pokreta u Sremu imalo je orijentaciju na dugotrajan rat, što je podrazumevalo potrebu ozbiljnih prethodnih političkih priprema za stvaranje borbenog raspoloženja naroda i pružanje podrške liniji Komunističke partije i oslobodilačkog pokreta. Težište tih priprema bilo je na selu, među mnogobrojnim poljoprivrednim stanovništvom i ostalim radnim masama. Politički uticaj ostvarivao se delovanjem društveno-političkih organizacija i stvaranjem organa nove narodne vlasti, najpre u obliku narodnooslobodilačkih fondova, a kasnije narodnooslobodilačkih odbora.

Vojnoorganizacijske pripreme sprovedene su putem stvaranja širokog oslonca u selima u obliku mesnih partizanskih desetina. Prvi organizovani partizanski odredi u 1941. godini imali su prvenstveno političko-mobilizatorske zadatke, tako da osim akcije oslobođenja političkih zatvorenika iz kaznionice u Sremskoj Mitrovici, manjih diverzija i nekoliko drugih oružanih akcija u Sremu u 1941. godini, nije bilo većih oružanih pothvata. U to vreme su vojno-političke i organizacijske pripreme za oružanu borbu bili težišni zadaci Komunističke partije i vojnog rukovodstva u Sremu.

Sve šire raspoloženje naroda za ustanak i oružanu borbu, stalno narastanje snaga narodnooslobodilačkog pokreta u uslovima terora i odmazdi okupatora, potreba za prikrivanjem i strogom ilegalnošću pripadnika narodnooslobodilačkog pokreta isticali su u prvi plan potrebu izgradnje mehanizma zaštite naroda, organa narodne vlasti, institucija i vojnih jedinica i komandi u smislu borbenog obezbeđenja

i priprema teritorije u tu svrhu. U funkciji tog veoma složenog sistema razvijaju se elementi vojnoteritorijalne organizacije sa svojim organima, pri čemu naseljena mesta postaju okosnica i oslonac sistema, pa samim tim i oružane borbe. Istovremeno se razvijaju elementi pozadinskog obezbeđenja, koji su mogli prihvatiti i obezbediti boravak i ishranu, ne samo političkih aktivnosti i manjih oružanih grupa, nego i većeg broja boraca u svakom naseljenom mestu.

Potreba sklanjanja i prikrivanja od okupatora stanovništva, pripadnika oružanih snaga i materijalnih dobara, podstakla je izgradnju skloništa bez kojih je bila retko koja kuća u selima i u koja je svaki odrasliji stanovnik unosio svu svoju inventivnost i tehničko-građevinsko umeće. Skloništa su građena u najrazličitijim formama i oblicima. Tako je nastao veoma razvijen sistem »baza«, ne kao tip zajedničkih i velikih skloništa, nego mnogobrojnih manjih, u kojima je bilo moguće, pored žitelja domaćinstva, obezbediti smeštaj odgovarajućem broju boraca partizanskih jedinica i političkih aktivista sa terena.

Oružana borba otpočela je dejstvima manjih oružanih grupa, sa postepnim narastanjem i nastojanjem da se mnoštvom manjih oružanih akcija postignu što veći ukupni rezultati. Uporedo sa narastanjem oružane borbe usavršavali su se i organizacijski oblici. Partizanske desetine, vodovi, čete i odredi bili su oblici organizovanja oružanih snaga vezanih za teritoriju. Kad su narastanjem snaga neki od njih prerastali u grupe udarnih bataljona i partizanske brigade, koje su dejstvovala i izvan teritorije Srema, odmah su stvarani novi odredi, kao osnovni oblici organizovanja, tako da je teritorija uvek bila pokrivena teritorijalnim partizanskim jedinicama. Organizacijske forme nisu bile ukalupljene. U Sremu su se afirmisale sve forme vojne organizacije.

Već krajem 1941. godine doneta je odluka da se partizanske snage iz Srema povežu sa snagama u Srbiji i istočnoj Bosni i Slavoniji, kako bi se izbegla izolacija i stvorila što šira manevarska prostorija za operisanje stalno narastajućih snaga. To se u daljem razvoju ustanka u Sremu, posebno veze sa istočnom Bosnom, pokazalo kao jedan od najznačajnijih faktora koji su omogućili razvoj oružanih snaga ne samo Srema nego i cele Vojvodine.

Za sve vreme trajanja oružane borbe veoma uspešno i elastično su primenjivani svi principi partizanske taktike i u celini partizanski način ratovanja. Osnovne karakteristike borbenih dejstava bile su izražene kroz primenu ofanzivnih oblika borbe, putem napada na naseljena mesta i uporišta, prepada, zaseda, napada manjih jedinica

i diverzantata na sistem komunikacija, naročito na železnički saobraćaj. Svi navedeni načini dejstva odlikovali su se specifičnostima koje uslovljava ravnica i u kojima dominiraju iznenađenje, brzina dejstva, inicijativa, dezinformacija neprijatelja, snaga vatre i vešto vođeni manevar od mesta boravišta jedinica do objekta dejstva i odvođenje na mesto razmeštaja.

Borbena dejstva su se najčešće izvodila noću, tako da je pokret i manevar noću bio izvežban do savršenstva. U stvari, noć je bila »normalan uslov« za dejstvo partizanskih jedinica. Dejstva noću bila su jedan od osnovnih činilaca kojima se dobrim delom paralisala tehnička nadmoć okupatora. Pored toga, primenom iznenađenja i masovnom primenom ratnih lukavstava raznih formi i oblika, okupatorske jedinice su dovodene u nepovoljan položaj i najčešće bile uspešno tučene.

Rukovođenje ustankom i revolucionarnim pokretom, i u sklopu toga oružanom borbom, bilo je u rukama Okružnog komiteta Komunističke partije za Srem. Za komandovanje jedinicama formirani su odgovarajući štabovi, uključujući u 1943. godini i Glavni štab Vojvodine.

Navedena osnovna obeležja organizovanosti i taktike dejstva oružanih snaga revolucije u Sremu značajna su kao vojno iskustvo za savremene uslove. Ali, ono što je predstavljalo najveću snagu našeg narodnooslobodilačkog pokreta u celini, posebno u Sremu, i što ima značenje trajne vrednosti, bilo je jedinstvo naroda, zasnovano na politici Komunističke partije, koja je bila usmerena ka stvaranju svog osnovnog cilja — nacionalnom i socijalnom oslobođenju, ravnopravnosti svih naših naroda i narodnosti i razvijanju i učvršćenju bratstva i jedinstva među njima, kao osnovi široke revolucionarno-demokratske platforme narodnooslobodilačkog pokreta, na čemu se zasnivao oružani savez radničke klase i seljaštva i temeljila revolucija. Tako postavljena i usmeravana platforma narodnooslobodilačkog pokreta oslonjena na najširu opredeljenost i jedinstvo naroda, dobrim delom je brisala razlike između oružanih snaga revolucije i drugih vidova i oblika organizovanja snaga otpora. Sve snage i naponi bili su usmeravani ka pobedi. Celo područje Srema postalo je istovremeno i front i pozadina. Političke pripreme i vojna organizovanost imale su isti cilj. Oružana borba, kao odlučujući faktor pobede, imala je izvanredan oslonac u masovnoj podršci i angažovanju naroda u njoj i opštenarodnom otporu.

Iz izloženog proističe osnovni zaključak (kao pouka od daleko-sežnog značaja) da je opštenarodnu odbranu moguće organizovati

l uspešno voditi u svim uslovima rata, nezavisno od geografsko-oro-
grafskih karakteristika prostora. To implicira mogućnost vođenja
opštenarodnog odbrambenog rata i u ravnici, naravno, uz čvrst oslo-
nac i široku podršku stanovništva i primenu odgovarajućih oblika
vojnog organizovanja i postupaka u borbi, pri čemu poseban značaj
dobija priprema i uređenje teritorija za potrebe naroda i oružanih
snaga što se u Sremu kroz sistem malih »baza«, u svim fazama na-
rodnooslobodilačkog rata pokazalo veoma efikasnim.